

Gmina Gujsk (Gójsk¹) w 1880 roku²

Gmina Gujsk³

Położona w powiecie rypińskim należy do 5 okręgu sądu gminnego; ludność 2715 mieszkańców (1261 mężczyzn, 1454 kobiet), powierzchni zajmuje 9653 morgi⁴, w tej liczbie 6839 morgów gruntu ornego, 2 kościoły katolickie, dom modlitwy ewangelickiej, sąd gminny, zarząd gminy, tartak, 2 młyny wodne, 6 sklepów i karczem, szkółka, wiatrak, 5 kuźni i cegielnia. Do gminy należą wsie włościańskie: Agnieszkowo, Biele, Całownia, Czartownia, Dziadownia, Edwardowo, Gujsk, Jaroszewo-przysieki, Kapuśniki, Klewiki-łazy, Kokoszyn, Łazy, Maluszyn, Mościska, Modrzewie, Ossówka, Pawłowo-strachacz, Podcise, Podwierzbie, Pokrzywnica, Sniechy, Sudragi, Żochowo, Żórawieniec; dobra prywatne Całownia, Głowiennica, Gujsk, Józefowo, Łazy, Maluszyn, Nowiny, Pawłowo-Strachacz, Podwierzbie, Sniechy, Sudragi, Sułocinek, Żochowo. Wyżej wymienione wsie i dobra prywatne należą do parafii Gujsk, Ligowo i Sierpc.

Agnieszkowo⁵ - wieś w powiecie rypińskim gmina Gujsk, 215 mieszkańców, parafia Gujsk, stacja pocztowa w Sierpcu.

Całownia⁶ dwa folwarki i kolonia powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, od Płocka odległa mil 6, od Rypina mil 3, od Sieroca 1 milę⁷, w pobliżu drogi bitej, od Włocławka mil 5. **Całownia A** rozległa morgów 85, w tem ornej morgów 58, pastwisk górnych morgów 22, łąk morgów 3, pod drogami i t.d. morgów 2; zabudowań drewnianych 3. **Całownia B** należy do dóbr Maluszyn, rozległości ma 103 morgi, w tem ornej morgów 82, łąk morgów 7, pastwisk morgów 13, nieużytków morgów 1. Zabudowania drewniane 3. Ziemia na obu folwarkach żytia szczyrkowata. **Kolonia Całownia** liczy 114 mieszkańców i 21 domów.

Czartownia⁸ Kolonia w powiecie rypińskim, gmina Gujsk, parafia Sierpc, posiada dom modlitwy ewangelicki, 69 mieszkańców, 15 osad, 11 budynków mieszkalnych, powierzchni 216 morgów. W 1827 roku było 12 domów i 77 mieszkańców.

---

¹ Przypis autora - nazwy miejscowości w niniejszym artykule podano zgodnie z pisownią podaną w Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.

² Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich wydany pod redakcją Filipa Sulimierskiego, redaktora Wędrowca, magistra nauk fizyczno-matematycznych b. Szkoły Głównej Warszawskiej. Bronisława Chlebowskiego, magistra nauk filologiczno-historycznych b. Szkoły Głównej Warszawskiej. Władysława Walewskiego, obywatela ziemskiego, kandydata nauk dyplomatycznych uniwersytetu dorpackiego. Skład Główny w Redakcji Wędrowca, ul. Nowy Świat Nr. 59. Warszawa. Nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego. Druk „Wieku” Nowy świat Nr. 59. 1880r.

³ Tamże, tom II, s.906.

⁴ Jeden mórg polski = 55,9872 arów = 0,56 hektara.

⁵ Tamże, tom I, s. 24.

⁶ Tamże, tom I, s. 525 i 526.

⁷ 1 mila = 7 wiorstom, 1 wiorsta – niemetryczna rosyjska miara długości = równa 1/7 mili rosyjskiej = 1500 arszynów = 1066,7805 metra (na podstawie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, (zestawienie porównań wspomnianych w tem dziele miar i wielkości wszelkiego rodzaju, tom I, s. 17).

⁸ Tamże, tom I, s. 774.

Główienica⁹ (Główiennica), osada u zbiegu Czernicy¹⁰ ze Skrwą¹¹ powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Ligowo, liczy 2 domy i 14 mieszkańców.

Gójsk¹² (Gujsk), wieś powiat rypiński gmina i parafia Gójsk. Posiada kościół parafialny drewniany (fundacji 1780 roku Ludwika Wesslowej, starościny golubskiej), do którego należał dawniej filialny w Szczutowie. Sąd gminny okręgu V. W 1827 roku było tu 20 domów i 216 mieszkańców, obecnie ma 28 domów i 313 mieszkańców. Parafia Gójsk dekanatu rypińskiego, dawniej dobrzyńskiego, liczy 4600 dusz. Gmina Gójsk należy do sądu gminnego okręgu V, stacja pocztowa Sierpc, ma 7949 morgów obszaru i 4265 mieszkańców. Dobra Gójsk składają się z folwarku Gójsk, osady młynarskiej Sułocinek, nomenklatur kolonialnych Wychowizna, Łazy, Mościska i Krzyżówka, tudzież wsi poniżej wymienionych; od stacji pocztowej Sierpca wiorst 9. Rozległość dworska wynosi morgów 509, grunta orne i ogrody morgów 341, łąki morgów 125, pastwisk morgów 28, nieużytki i place morgów 14, budynki murowane 6, drewniane 3, młyn wodny, tartak i wiatrak, eksploatacja torfu i pokłady marglu. Nomenklatury na prawach czynszowych i zastawu: Wychowizna z gruntem morgów 30; Łazy z gruntem morgów 10; Mościska gruntu morgów 25 i krzyżówka z gruntem morgów 30; wieś Gójsk osad 50, gruntu morgów 262; wieś Trzysieki osad 6, gruntu morgów 31; wieś Chlewiki-Łazy osad 15 gruntu morgów 237, wieś Czartownia osad 15, gruntu morgów 210; wieś Agnieszkowo osad 32, gruntu morgów 301; wieś Całowanie osad 24, gruntu morgów 102; wieś Mościska osad 24 gruntu morgów 454.

Wychowizna¹³, kolonia we wsi Gójsk, w powiecie rypińskim.

Jaroszewo¹⁴, wieś powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Sierpc, odległa o 23 wiorsty od Rypina, ma 4 domy 23 mieszkańców, 48 morgów gruntu.

Józefowo¹⁵, osada powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Sierpc, odległe o 22 wiorsty od Rypina, ma cegielnię, 2 domy, 9 mieszkańców, 180 morgów gruntu; grunta orne i ogrody morgów 146, łąk morgów 8, pastwisk morgów 22, nieużytki i place morgów 4 budynki murowane 1, drewniane 3. Cegielnia i pokłady torfu. Folwark ten w roku 1877 oddzielony od dóbr Gójsk.

⁹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom II, s. 609.

¹⁰ Czernica rzeka, dopływ prawy Skrwy w powiecie rypińskim, bierze początek w okolicach Skępego, z jezior i źródeł znajdujących się na łąkach. Ztąd na wschód i na południo-wschód płynie łąkami i ku końcowi przez wsie Mysłakowo, Malanowo, Kokoszczyń; wpada do Skrwy w osadzie młyńskiej Głowienica. Przyjmuje liczne strumienie z obydwu brzegów; łąki, któremi przepływa, bardzo bogate w torf, tamże, tom I, s. 821.

¹¹ Skrwa (Szkwa) rzeczka, bierze początek we wschodniej części powiatu rypińskiego z błot lesistych koło wsi Okalewa, dalej w kierunku południowym przepływa krętym biegiem pod Skrwilnem, Rudą, stanowi granicę powiatu sierpeckiego z rypińskim i sierpeckiego z lipnowskim. Płynie przez Malanowo, Rochal, Brudzeń, Sikorz i pod Biskupicami poniżej Płocka uchodzi do Wisły z prawego brzegu, na granicy powiatu płockiego i lipnowskiego. Długa przeszło 50 wiorst. Brzegi ma przeważnie lesiste lub pokryte torfiastmi łąkami, ztąd mało młynów nad brzegami. Z prawego brzegu przyjmuje: Maciczną (przypis autora - obecnie rzeczkę Urszulewkę) Czernicę, Bobrownicę (pod Kłobukowem od Orłowa i Turzy), pod Sułocinkiem: Gozdawnicę oraz dwa strumienie bez nazwy pod Dobaczewem i Tłuchowem; z lewego brzegu Sierpienicę, i dwa strumienie bez nazwy pod Żurawinem i Kobiernikami. Od źródeł do Rudy zwana była też Płosznicą. Tworzyła granicę ziemi dobrzyńskiej, tamże, tom X, s. 719-720

¹² Tamże, tom II, s. 651.

¹³ Tamże, tom XIV, s. 73.

¹⁴ Tamże, tom III, s. 460.

¹⁵ Tamże, tom III, s. 614.

Kapuśniki¹⁶, wieś, powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Ligowo, odległe o 29 wiorst od Rypina, ma 16 domów 135 mieszkańców, 249 morgów gruntu, 2 nieużytków. Na gruntach tej wsi jest kolonia **Edwardowo i folwark Pokrzywnica**, należący do dóbr Sudragi.

Pokrzywnica¹⁷, **Wieś i folwark**, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, odległy o 21 wiorst od Rypina. Wieś ma 2 domy, 12 mieszkańców, 92 morgi. Folwark Pokrzywnica rozległy morgów 135, gruntów ornych i ogrodów morgów 122, łąk morgów 11, nieużytków morgów 2, budynki z drzewa 4.

Kokoszczyń¹⁸ albo **Kokoszyn**¹⁹, wieś powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Ligowo. Odległość 31 wiorst od Rypina ma 80 mieszkańców, 12 osad włościańskich, 11 domów mieszkalnych; powierzchnia 23 morgi (18 gruntu ornego) Folwark należy do **dóbr Śniechy**, ma 228 morgów obszaru. Rok 1789 własność Śniechowskich, Święcickich i Kolczyńskiego. Wysiewano tu 54 korce²⁰ żyta.

Śniechy²¹, wieś i folwark, powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Ligowo, odległe o 21 wiorst od Rypina, ma 10 domów, 79 mieszkańców, W 1827 roku było 13 domów i 73 mieszkańców. W 1873 roku folwark Śniechy rozległy morgów 450: gruntów ornych i grodów morgów 243, łąk morgów 20, pastwisk morgów 13, lasu morgów 151, nieużytków morgów 23; budynki murowane 1, z drzewa 9; las nieurządzony; pokłady torfu (porównaj Kokoszczyń). Wieś Śniechy osad 14 morgów 17. Rok 1789 było tu 10 części braci Śniechowskich, którzy razem wysiewali 80 korcy żyta.

Łazy²² - **Klewiki**²³, wieś, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, odległy o 19 wiorst od Rypina, ma 15 domów, 107 mieszkańców, 381 morgów gruntu. Należy do dóbr Gójsk.

Klewiki-łazy²⁴, kolonia, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, ma 91 mieszkańców, 16 budynków mieszkalnych, 15 osad, powierzchni zajmuje 177 morgów (124 morgi gruntu ornego).

---

¹⁶ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom III, s. 826.

¹⁷ Tamże, tom VIII, s. 547.

¹⁸ Tamże, tom IV, s. 255.

¹⁹ Nazwa prawdopodobnie pochodzi od słowa kokosz, dawnego przezwiska, stanowi źródłosłów nazw Kokoszyn, Kokoszyce, Kokoszki, itp. Kokot, tyle co kogut, także dawne przezwisko. Kok i Kokun skrócone formy tego przezwiska występują w nazwisku Kokowki i nazwie Kokonin, Koczów, tamże, tom. IV, s. 255.

²⁰ 1 korzec = 120 kwart = 120 litrów, na podstawie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, (zestawienie porównań wspomnianych w tem dziele miar i wielkości wszelkiego rodzaju, tom I str. 17).

²¹ Tamże, tom X, s. 933.

²² Łazy, były to obszary roli otrzymywane przez wypalanie pokrywających je krzaków i drzew. Zakładane na nich osady zatrzymywały często to nazwisko.

²³ Tamże, tom V, s. 625.

²⁴ Tamże, tom IV str. 140.

Maluszyn²⁵, (**Maluczyn lub Małyszyn**), wieś i folwark nad Gozdownicą²⁶, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, odległy o 23 wiorsty od Rypina. Ma 18 domów, 142 mieszkańców, 1230 morgów gruntu. W 1827 roku było tu 29 domów, 262 mieszkańców. Według Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego folwark Maluszyn rozległy morgów 972, grunta orne i ogrody morgów 625, łąk morgów 113, pastwisk morgów 213, lasu morgów 2, nieużytki i place morgów 19. Budynki murowane 2, z drzewa 14; płodozmian 11 polowy, pokłady torfu. Wieś Maluszyn osad 58, z gruntu morgów 411. Rok 1789 własność M. Maluskiego i 20 części drobnej szlachty, wysiew 128 korców żyta.

Mościska²⁷, wieś włościańska, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, odległa o 12 wiorst od Rypina, ma 19 domów, 161 mieszkańców, 652 morgi gruntu. W 1827 roku 10 domów, 72 mieszkańców.

Modrzewie²⁸, kolonia włościańska, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk. Odległe o 24 wiorsty od Rypina, ma 26 domów, 257 mieszkańców, 343 morgi obszaru, w tem 189 morgi roli.

Ossówka²⁹ **Stara**, wieś, powiat rypiński, gmina i parafia Gujsk, odległa o 24 wiorsty od Rypina, ma szkołę ewangelicką, 26 domów, 233 mieszkańców, 668 morgów obszaru. Według rejestru poboru z 1564 roku posiadał tu Walenty Ossowski pół łana, Jan, Stanisław i Mateusz Ossowscy pół łana, Marcin Ossowski cały łan i ogrodziarza, Jan Ossowski łan, Jan Brzeski pół łana i Wawrzyniec Ossowski z Bartłomiejem 3 łany. Pobór ogółem wynosił 2 floreny i 25 groszy (Pawiń: Wielkop., I, 304). W 1789 roku dziedzictwo Szymona Kokoszczyńskiego, wysiew 17 korców żyta.

Pawłowo³⁰ albo **Strachacz**, folwark, powiat rypiński, gmina Gujsk, parafia Ligowo, odległe o 21 wiorst od Rypina, ma wiatrak, 10 domów, 87 mieszkańców, 496 morgów obszaru, w tem 471 morgów roli ornej. Do dóbr Pawłowo należał folwark

Żórawieniec (Żurawieniec)³¹, folwark, powiat rypiński, gmina Gujsk parafia Ligowo, odległy 21 wiorst od Rypina, ma 1 dom, 10 mieszkańców, 234 morgi.

---

²⁵ Tamże, tom VI str. 24.

²⁶ Gozdownica, rzeczka w powiecie rypińskim. Wyływa z jeziora pod wsią Likiec, na północo-wschód Skępego; płynie w kierunku południo-wschodnim pomiędzy wsiami Gójsk i Maluszyn, i pod Sułocinkiem w powiecie Sierpeckim wpada z prawego brzegu do Skrwy. Długa około 15 wiorst, tamże, tom II, s. 760.

²⁷ Tamże, tom VI, s. 692.

²⁸ Tamże, tom VI, s. 574.

²⁹ Tamże, tom VII, s. 659.

³⁰ Tamże, tom VII, s. 914.

³¹ Tamże, tom XIV, s. 860.

Sudragi³², wieś i folwark, powiat rypiński gmina Gujsk, parafia Ligowo, odległe o 28 wiorst od Rypina, posiadają kościół katolicki filialny i szkołę początkową, 23 domy, 260 mieszkańców. W 1827 roku 64 domy, 613 mieszkańców. **Folwark Sudragi A** rozległy morgów 483: grunty orne i ogrody morgów 374, łąk 13, pastwisk 2, lasu morgów 70, nieużytków morgów 18, budynki murowane 7, drewniane 3. **Wieś Sudragi** osad 39, morgów 44; **Wieś Pokrzywnica** osad 2 morgów 2; **Wieś Kapuśniki** osad 19 morgów 231, **Folwark Sudragi B**, oddzielony od dóbr Sudragi, rozległy morgów 119: grunty orne i ogrody morgów 114, łąk morgów 2, nieużytków morgów 3. Kościół tutejszy, niewiadomej erekcyi, istniał już jako parafialny w 1564 roku. W 1780 roku wcielony został jako filialny do parafii Ligowo. Wieś sama w 1375 roku była własnością Iwona, marszałka dworu Kazimierza księcia szczecińskiego i kujawskiego (Kodeks dyplomatyczny Polski, II, 759). W 1564 r Andrzej Tułochowski ma 7 kmieci (na łąkach ?), 5 ogrodników, pasiecznika. Piort Sudraski 5 kmieci na łąkach, 2 ogrodników i młynarza. Płacili poboru 7 florenów³³, 29 groszy i 2 sol. (Pawiń, Wielk., II, 329).

Sulocinek³⁴, osada młynarska nad rzeką Gozdownicą, w pobliżu jej ujścia do Skrwy, powiat rypiński gmina Gójsk, parafia Sierpc, odległy 28 wiorst od Rypina; posiada młyn wodny, tartak, 2 domy, 7 mieszkańców, 20 morgów. Wchodziła w skład dóbr Gójsk.

Żochowo³⁵, folwark, powiat rypiński, gmina Gujsk, parafia Ligowo, odległe 30 wiorst od Rypina, ma 17 domów, 187 mieszkańców. W roku 1886 folwark Żochowo rozległości ma 957 morgów, gruntów orných i ogrodów morgów 634, łąk morgów 56, pastwisk morgów 39, lasu morgów 195, nieużytków morgów 33, budynki murowane 7, drewniane 9; płodozmian 8 i 10 polowy, las urządzony, pokłady torfu.

Dziadownia³⁶ (porównaj z Żochowo)

Nowiny³⁷, wieś, powiat rypiński gmina i parafia Gujsk, 240 morgów rozległości, 57 mieszkańców, 5 domów.

Sporządził

Dariusz Lazarowski

Publikacja w wersji elektronicznej dostępna jest na stronie internetowej Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej Uniwersytetu Jagiellońskiego <http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=177443>

---

³² Tamże, tom XI, s. 553.

³³ Jeden floren = 61,742 kopiejki, Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, zestawienie porównań wspomnianych w tem dziele miar i wielkości wszelkiego rodzaju, tamże, tom I, s. 17.

³⁴ Tamże, tom XI, s. 582.

³⁵ Tamże, tom XIV, s.813.

³⁶ Tamże, tom II, s. 260.

³⁷ Tamże, tom VII, s. 239.